

УДК 336.67

Т. В. Соломатіна,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи,
Східноукраїнський національний університет імені В. Даля, Україна
ORCID ID: 0000-0002-1949-3277

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.8.42

ДІАГНОСТИКА РИЗИКІВ ВТРАТИ СТРАТЕГІЧНОГО ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

T. Solomatina,
PhD in Economics, Docent, Associate Professor of the Department of Finance and Banking,
V. Dahl East-Ukrainian national University, Ukraine

DIAGNOSIS OF RISKS OF LOSS OF STRATEGIC FINANCIAL POTENTIAL OF ECONOMIC ENTITIES OF AGRICULTURAL SECTOR

Предметом дослідження є теоретичні засади, методичні основи і практичні аспекти діагностики ризиків втрати стратегічного фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки. Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, дані фінансової звітності суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки. Під час проведення дослідження для оцінки фінансово-економічних показників використано методи статистичного аналізу, методи групування, коефіцієнтів, середніх величин. Метою статті є ідентифікація джерел втрати стратегічного фінансового потенціалу та обґрунтування заходів із їх нейтралізації на основі діагностики діяльності суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки.

Ідентифікація джерел втрати стратегічного фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки дозволила встановити, що найбільші загрози мають: низька ділова активність, пов'язана з виробництвом і реалізацією сільськогосподарської, від'ємна рентабельність і повільна оборотність капіталу, стан і структура майна (високий знос основних засобів, брак високоліквідних активів і активів, що повільно реалізуються). Менші ризики несуть у собі фактори, пов'язані з формуванням капіталу, проте небезпечними є: втрата власного капіталу через отримані збитки і накопичення від'ємних фінансових результатів у балансі, значна залежність від довгострокових зобов'язань, недостатня забезпеченість власним оборотним капіталом.

Встановлено, що переважна більшість досліджених підприємств має передкризовий та кризовий фінансовий стан. Його показники визначаються також галузевою приналежністю суб'єктів господарювання: у кращому стані знадяться ті, що здійснюють діяльність у сфері рослинництва і змішаного сільського господарства, у гіршому — тваринницькі і рибницькі підприємства. Доведено, що обґрунтування заходів із нейтралізації ризиків втрати фінансового потенціалу потребує реалізації індивідуального підходу до їх виявлення, оцінки, моніторингу, складання карти ризиків, впровадження ресурсозберігаючих технологій виробництва, інноваційного оновлення виробничого потенціалу, застосування методів диверсифікації і страхування.

The subject of the research is theoretical bases, methodological bases and practical aspects of diagnostics of risks of loss of strategic financial potential of economic entities of agricultural sector of economy. The methodological and informational basis of the work are scientific works, periodicals, Internet resources, financial statements of economic entities in the agricultural sector. When conducting the study, the methods of statistical analysis, methods of grouping, coefficients, average values were used to evaluate financial and economic indicators. The purpose of the article is to identify the sources of loss of strategic financial potential and justify the measures for their neutralization on the basis of diagnostics of activities of economic entities in the agricultural sector of the economy.

Identification of sources of loss of strategic financial potential of economic entities in the agricultural sector allowed to establish that the greatest threats are: low business activity related to agricultural production and sale, negative profitability and slow capital turnover, condition and structure of property (high wear and tear) fixed assets, lack of highly liquid assets and slow-moving assets). Smaller risks include factors related to the formation of capital, but the dangerous ones are: loss of equity due to losses and accumulation of negative financial results in the balance sheet, significant dependence on long-term liabilities, insufficient availability of working capital.

It is established that the vast majority of the surveyed enterprises have pre-crisis and crisis financial status. Its indicators are also determined by the sectoral affiliation of economic entities: the best are those operating in the field of crop and mixed agriculture, and at the worst — livestock and fishery enterprises. It is proved that justification of measures for neutralization of risks of loss of financial potential requires implementation of individual approach to their identification, assessment, monitoring, drawing up of risk map, introduction of resource-saving production technologies, innovative updating of production potential, application of methods of diversification and insurance.

Ключові слова: діагностика, ризики втрати, стратегічний фінансовий потенціал, суб'єкти господарювання, аграрний сектор економіки.

Key words: diagnostics, risks of loss, strategic financial potential, economic entities, agricultural sector of economy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Ризик — ознака ринкової економіки, яка іманентна зовнішньому і внутрішньому середовищу функціонування економічних суб'єктів на різних рівнях. Для протидії ризикам на сучасних підприємствах створюється система ризик-менеджменту, яка розглядається як сукупність заходів, методів та важелів, результатом функціонування якої є антиризикова політика з чітко сформульованими стратегією та тактикою, об'єднаними завданнями і цільовими орієнтирами [1, с. 106]. Ризики негативно впливають на усі показники діяльності підприємств, у т.ч. на їх фінансовий потенціал, оскільки викликають дефіцит фінансування, неплатоспроможність, зниження кредитоспроможності, погіршення якості активів. Зазначені ризики можуть трансформуватися у ризик неприбутковості, а в подальшому — і ризик банкрутства. Тісний зв'язок і взаємозалежність ризиків приводять до виникнення поняття "сукупний ризик".

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Ризик-орієнтований підхід до управління фінансовими відносинами досліджується ба-

гатьма ученими. На думку Портної О.В. [2], сукупним ризиком фінансового потенціалу країни є: ймовірність втрат бюджетних ресурсів в процесі приватизації через опортуністичну поведінку учасників; значна боргова залежність України, яка ставить під загрозу її фінансову безпеку; формування "споживачького" типу економіки; періодична девальвація національної валюти, яка знижує реальні доходи населення і суб'єктів господарювання. На думку Карташова С.В., рівень сукупного ризику вимірюється в процесі комплексної діагностики ризиків, яка дозволяє простежити їх розвиток та сфери поширення, негативні наслідки кумуляції, взаємного їх впливу і нагромадження на основі широких джерел інформації і різноманітних методів аналізу і оцінки [3]. Корсун Т.В. визначає ризики як потенційну можливість втрати активів, ресурсів, недоотримання доходів або появи додаткових витрат у разі виникнення несприятливих ситуацій і наслідків для підприємства, що кількісно вимірюється [4]. Синонімом поняття ризиків є невизначеність, загроза, ймовірність втрат, небезпека.

Досліджуючи взаємозв'язок категорій "фінансовий ризик" і "загроза фінансовій безпеці", Картузов Є. П. зазначає, що ризик щодо загрози є первинною (загальною, неконкретною) категорією, тоді як загроза — вторинна і є конкретизованим (виявленим) ризиком [5]. Підходи до визначення сутності ризиків є значно диференційованими, залишається багато невирішених питань, безліч аспектів оцінки впливу ризиків на фінансовий потенціал аграр-

них підприємств залишаються дискусійними та потребують наукового обґрунтування і впровадження дієвих механізмів управління на рівні суб'єктів господарювання, їх контрагентів, галузі, держави загалом. Бракує прикладних досліджень діагностики ризиків втрати фінансового потенціалу суб'єктів господарювання.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є ідентифікація джерел втрати стратегічного фінансового потенціалу та обґрунтування заходів із їх нейтралізації на основі діагностики діяльності суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Ризики іманентно притаманні фінансовій діяльності, вони містять загрози, які проявляються за певних обставин. Фінансовий потенціал і фінансова безпека — це категорії, які знаходяться між собою у пропорційній залежності, тоді як ризик — категорія, яка є зворотною до них. Ситуації нульового ризику відповідає стан абсолютної безпеки і максимального фінансового потенціалу.

Стійким сполученням є поняття "загрози фінансовій безпеці", тоді як щодо фінансового потенціалу коректніше вживати термін "ризик втрати фінансового потенціалу". Фінансовий ризик можна трактувати як імовірність збоїв у функціонуванні механізму розвитку фінансового потенціалу підприємства під впливом загроз, від яких воно не було убезпечено. Складовими системи управління ризиком втрати фінансового потенціалу є: по-перше, виявлення, ідентифікація, вимірювання ризиків; по-друге, розробка комплексу заходів, спрямованих на зменшення ймовірності впливу ризику на фінансовий потенціал та/або зменшення наслідків втрати частини фінансового потенціалу для суб'єкта господарювання.

Джерелом ризику є всі види діяльності підприємства: операційна, фінансова, інвестиційна, а результатом реалізації — збиток (недоотримання доходів), який негативно впливає на сукупний фінансовий результат підприємства та ефективність використання ресурсів (а деколи, навіть, на їх наявність та якість).

Кількісна оцінка ризиків і обсягу потенційних втрат дозволяє встановити ліміти (допустимі рівні) втрати фінансового потенціалу. Вимоги його розвитку і забезпечення фінансової безпеки потребують складання карт типових

ризиків для кожного суб'єкта господарювання. Стецюк П.А., Гудзь О.Є. вводять поняття ризикозахищеності підприємства, висновок про яку роблять на основі оцінки його ризик-профілю [6].

Процес побудови карти ризиків називається картографією, який передбачає виділення ризиків, розташування ризиків за пріоритетами, кількісна оцінка (розбивка ризиків на класи) [7, с. 197]. Карта ризиків розмальовується за правилом світлофора: червона зона — фінансові ризики, які можуть спричинити критичну втрату фінансового потенціалу; жовта зона — ризики, які можуть завдати суттєвих втрат фінансового потенціалу; зелена зона — малоімовірнісні ризики, які не мають значного впливу на фінансовий потенціал підприємства. Під час зонування ризиків враховується схильність суб'єкта господарювання до ризиків, або толерантність — припустимий рівень, при якому він зберігає цільові орієнтири розвитку фінансового потенціалу [8, с. 104], а метою управління ризиками є максимальне переміщення існуючих ризиків у зону толерантності.

Мохор В., Бакалинський О., Цуркан В. надають критичну оцінку інформаційної ємності карт ризику: до переваг лінгвістичних значень можна віднести їх простоту, недоліком — складність оцінки їх комбінацій, а також порівняння з граничними рівнями ризиків; перевагою кількісних оцінок ймовірності та величини втрат є їх більша конкретика, недоліком — дискретність та нерівномірність кроку значень ризиків, яка ускладнює їх системне сприйняття [9, с. 103].

Об'єктом фінансової діагностики є діяльність 41 суб'єкта господарювання аграрного сектора економіки протягом 2009—2018 рр., які представляють такі види діяльності: 01.11 — вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур, 01.21 — вирощування винограду, 01.50 — змішане сільське господарство, 01.41 — розведення великої рогатої худоби молочних порід, 01.46 — розведення свиней, 01.47 — розведення свійської птиці, 03.22 — прісноводне рибництво (аквакультура), 10.11 — виробництво м'яса, 68.20 — надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна.

Вибірка підприємств репрезентує 13 областей України, а також різні організаційно-правові форми: ПАТ — публічні акціонерні товариства, ПрАТ — приватні акціонерні товариства, СТОВ — сільськогосподарські товариства з обмеженою відповідальністю, СПОП — сільськогосподарське приватно-орендне під-

Таблиця 1. Джерела ризиків втрати фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки за середніми даними 2009–2018 рр.

Показник	Нормативне значення	Кількість, од.	Частка підприємств, %
Коефіцієнт забезпечення запасів власним оборотним капіталом (КЗЗВОК)	>1	32	78,05
Оборотність капіталу (ОК), разів на рік	>0,6	30	73,17
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (КАЛ)	>0,2	29	70,73
Коефіцієнт проміжної ліквідності (КПЛ)	>1	27	65,85
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу (КМРК)	>0,1	27	65,85
Рентабельність капіталу (РК), %	> 5	25	60,98
-У т.ч. Збитковість капіталу		19	46,34
Фондовіддача, грн/грн	>1	21	51,2
Коефіцієнт зносу основних засобів, коеф.	> 0,56	20	48,8
Коефіцієнт маневреності власного капіталу (КМВК)	>0,2	19	46,34
Коефіцієнт покриття (КП)	>2	18	43,90
Частка власного капіталу, коеф.	>0,5	16	39,02
Нерозподілений прибуток	>0	15	36,6
Власний оборотний капітал (ВОК)	>0	10	24,39
Коефіцієнт співвідношення довго- і короткострокових пасивів	>1	5	12,20

Джерело: власні розрахунки.

приємство, СФ — сільськогосподарські фірми, СП — сільськогосподарське підприємство, ВСРП — виробниче сільськогосподарсько-риболовнє підприємство, СРБП — сільськогосподарське риболовнє-будівельне підприємство, СРПП — сільськогосподарське риболовецьке промислове підприємство.

Середній обсяг активів підприємств варіює від 160,0 тис. грн до 1194694,8 тис. грн, річний обсяг продаж — від 9,7 тис. грн до 395020,3 тис. грн. За пропорційним поділом за розміром активів виконано їх такі групи: (1) найбільші підприємства — більше 900 млн грн (2 підприємства (4,8%)), (2) від 600 до 900 млн грн — 3 підприємства (7,3%), (3) від 300 до 600 млн грн — 1 підприємство (2,6%), (4) найменші підприємства — до 300 млн грн — 35 підприємств (85,3%). За пропорційним поділом за розміром обсягу продаж виконано їх такі групи: (1) найбільші підприємства — більше 300 млн грн (2 підприємства (4,8%)), (2) від 200 до 300 млн грн — 2 підприємства (4,8%), (3) від 100 до 200 млн грн — 3 підприємства (7,3%), найменші підприємства — до 100 млн грн — 34 підприємства (83,1%).

Методом зіплення "номер групи за розміром активів" — "номер групи за розміром обсягом продаж" виділено такі їх комбінації: (11) — СТОВ ім. Духова, Полтавська обл., КВЕД 01.11; (12) — СПОП "Березовулицьке" Полтавська обл., КВЕД 01.11; (21) — ПрАТ "СФ "Агротон", Луганська обл., КВЕД 01.11; (23) — СТОВ "Прогрес-Плюс", Львівська обл., КВЕД 01.50 та СТОВ "Калина", Полтавська обл., КВЕД 01.11; (32) — ПрАТ "Агрокомбінат "Сло-

божанський", Харківська обл., КВЕД 01.46; (43) — ПАТ "Агрокомбінат "Калита", Київська обл., КВЕД 01.46. Інші підприємства входять до групи (44). Таким чином, найбільші суб'єкти господарювання аграрного сектора економіки у галузевому аспекті репрезентують рослинництво (вирощування зернових і олійних культур), свинарство, змішане сільське господарство.

За типом фінансової стійкості за середніми даними суб'єкти господарювання розподілені таким чином: в інтервалі від 1 до 2 балів (найвищі показники) знаходяться 8 підприємств (19,5%), від 2 до 3 (середні показники) — 6 підприємств (14,6%), від 3 до 4 (найгірші показники) — 27 підприємств (65,9%). Протягом всього аналізованого періоду 2009–2018 рр. кризовий стан (оцінка 4) мали такі підприємства: із розведення свиней (ПАТ "СП "Дмитрівка", Запорізька обл.; ПАТ "Агрокомбінат "Калита", ПрАТ "Агрокомбінат "Слобожанський"); із розведення великої рогатої худоби молочних порід (ПрАТ "Етнопродукт", Чернігівська обл.); із виробництва м'яса (ПрАТ ім. Щорса, Сумська обл.); із вирощування зернових і олійних культур (СПАТ "Поділля", Тернопільська обл.; СПРАТ "Водолій", Херсонська обл.; ПрАТ "Ново-Майданецьке", Черкаська обл.; 01.11, СТОВ "Україна", Чернігівська обл.); із прісноводного рибництва (ПАТ "Хмельницьке виробниче ВСРП", Хмельницька обл.; ПрАТ "Здолбунівське СРБП", Рівненська обл.; СРППРАТ "Вільшанка", Черкаська обл.). Незначно кращі показники фінансової стійкості мали підприє-

мства з розведення свійської птиці, оскільки окрім оцінок 4, СПРАТ "Охоче" (Харківська обл.) мало дві оцінки 1 та одну 2, ПРАТ "Ольгівське" (Херсонська обл.) — дві оцінки 2. Абсолютний тип фінансової стійкості (всі оцінки 1) мали такі підприємства: 01.11 — СПРАТ ім. Шевченка, Черкаська обл.; 01.50 — ПАТ СП "Чорноморська перлина", Одеська обл.; 68.20 — ПРАТ "Обрій", Полтавська обл.

Позитивну динаміку фінансової стійкості підприємств і тенденцію до зростання фінансового потенціалу демонструють такі підприємства: 01.11, ПАТ "СП "Надія Нова", Кіровоградська обл. — протягом 2009—2011 рр. мало кризовий стан (оцінка 46), у наступні роки — абсолютний тип фінансової стійкості (16), за виключенням 2016 р. (26); 01.11, ПРАТ "Миколаївське", Миколаївська обл. — тип фінансової стійкості коливався, проте протягом 2009—2010 рр. він був кризовим (46), у 2016—2018 рр. — абсолютно стійким (16); 01.11, ПРАТ "Васищево", Харківська обл. — протягом 2009—2011 рр. оцінка типу фінансової стійкості становила 46; 2012—2016 рр. — 16; 2017—2018 рр. — 26.

Ознаки втрати фінансового потенціалу притаманні таким підприємствам: 01.11, ПАТ "СП "Турбівське", Вінницька обл.; 01.50, СТОВ "Прогрес-Плюс"; 01.11, СТОВ ім. Духова; 01.11, СПОП "Березоволуцьке"; 01.11, СТОВ "Калина"; 01.11, ПРАТ "СП Шубківське", Рівненська обл. — протягом 2009—2018 рр. фінансова стійкість погіршилася із нормальної (26) до кризової (46); 01.11, ПРАТ "Олексіївське", Кіровоградська обл. — погіршення фінансової стійкості — із абсолютної (16) до кризової (46).

Джерела ризиків втрати фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки, пов'язані з недотриманням фінансових коефіцієнтів, наведено у таблиці 1.

У переважної більшості досліджуваних підприємств (більше 60%) значні ризики втрати фінансового потенціалу пов'язані з такими чинниками: недостатня забезпеченість запасів власним оборотним капіталом, низька оборотність капіталу, недостатня абсолютна і проміжна ліквідність, повільна маневреність робочого капіталу, низька рентабельність капіталу (у т.ч. збитковим використанням капіталу характеризується діяльність 19 підприємств (46,34% їх загальної кількості)) і фондовіддача, висока зношеність основних засобів. Однією з причин, яка стримує покращення ділової активності підприємств, є їх недостатній виробничий потенціал, коефіцієнт зносу основних засобів варіює від 0,219 до 0,859.

Незначно зношеними [0,219; 0,389] є основні засоби лише у 6 підприємств (14,6%), помірно зношеними [0,389; 0,559] — у 15 підприємств (36,6%), значно зношеними [0,56; 0,729] — у 12 підприємств (29,3%), критично зношеними (більше 0,73) — у 8 підприємств (19,5%).

Середні показники фондовіддачі мають значний розмах варіації — від 0 до 31,258 (СТОВ "Прогрес-Плюс"), також високими вони є в умовах СПОП "Березоволуцьке" (13,823), СТОВ ім. Духова (10,732), СТОВ "Калина" (9,570). У решти підприємств (37) вони менше 5,5, у т.ч. у 21 підприємства (51,2%) менше 1,0.

Джерелом середніх ризиків втрати фінансового потенціалу є такі фактори, які зустрічаються у 15—19 підприємств (36,6—46,34%): низькі рівні маневреності власного капіталу, коефіцієнта покриття, частки власного капіталу, а також від'ємне значення нерозподіленого прибутку у балансі підприємства.

Низький рівень ризиків втрати фінансового потенціалу притаманний 5—10 підприємствам (12,20—24,39%) пов'язаний із від'ємним розміром власного оборотного капіталу, низьким співвідношенням довго- і короткострокових пасивів. Слід відмітити, що недостатня частка власного капіталу спостерігається у 16 підприємств, а співвідношення довго- і короткострокових пасивів — у 5, тобто значну роль у забезпеченні фінансової стійкості досліджуваних підприємств відіграють довгострокові зобов'язання.

Також від'ємне середнє значення нерозподіленого прибутку мають 15 підприємств, а власного оборотного капіталу — 10 підприємств, тобто у третини підприємств значну роль у фінансуванні оборотних активів у частині перекриття дефіциту власного капіталу також відіграють довгострокові зобов'язання.

Середнє значення власного оборотного капіталу, що менше нульової відмітки, притаманні підприємствам, які знаходяться в кризовому стані і мають середню оцінку, що тяжіє до 4 балів: ПАТ "СП "Дмитрівка" (-1296,7 тис. грн, 46); ПАТ "Агрокомбінат "Калита" (-7798,8 тис. грн, 46); 01.11, ПРАТ "Сула Агро", Сумська обл. (-192,7 тис. грн, 3,36); СПАТ "Поділля" (-186,9 тис. грн, 46); ПРАТ "Ольгівське" (-461,3 тис. грн, 3,66); ПРАТ "Ново-Майданецьке" (-912,1 тис. грн, 46); 03.22, СРППРАТ "Жовтень", Київська обл. (-691,2 тис. грн, 46); ПРАТ "Здолбунівське СРБП" (-1101,7 тис. грн, 46); ПРАТ "Етно-продукт" (-942,0 тис. грн, 3,86); СТОВ "Україна" (-25048,0 тис. грн, 46).

Суто від'ємні значення нерозподіленого прибутку протягом всього аналізованого пері-

оду мали 10 підприємств: ПАТ "СП "Дмитрівка" (зростання із -6485 тис. грн до -7059,4 тис. грн); ПрАТ "СП Шубківське" (зростання із -107 тис. грн до -871 тис. грн); ПрАТ "Сула Агро" (зростання із -2425,5 тис. грн до -10352 тис. грн); СПАТ "Поділля" (зростання із -2051 тис. грн до -2825 тис. грн); ПрАТ "Ольгівське" (зростання із -16100 тис. грн до -16824 тис. грн); ПрАТ "Ново-Майданецьке" (зростання із -1727 тис. грн до -3550 тис. грн); СРППРАТ "Жовтень" (зростання із -712 тис. грн до -728,8 тис. грн); ПрАТ "Здолбунівське СРБП" (скорочення із -958 тис. грн до -629 тис. грн); ПАТ "Хмельницьке виробниче ВСРП" (зростання із -1428 тис. грн до -15876 тис. грн); СРППРАТ "Вільшанка" (зростання із -2175 тис. грн до -32738 тис. грн).

Суттєва втрата власного капіталу протягом 2009-2018 рр. спостерігається в умовах ПАТ "Агрокомбінат "Калита" — обсяг нерозподіленого прибутку скоротився з 16331 тис. грн до (-452730) тис. грн. Протилежну тенденцію до нарощування обсягу власного капіталу за рахунком нерозподіленого прибутку мають 12 підприємств: ПАТ "СП "Надія Нова" (із 2859 тис. грн до 221303 тис. грн); ПрАТ "Олексіївське" (із 162 тис. грн до 31309 тис. грн); ПрАТ "СФ "Агротон" (із 27713 тис. грн до 1436106 тис. грн); 01.11, СПРАТ "Україна", Миколаївська обл. (1164 тис. грн до 63138 тис. грн); ПрАТ "Миколаївське" (із -398 тис. грн до 76345 тис. грн); ПрАТ "Добробут" (із 82 тис. грн до 6408 тис. грн); ПАТ СП "Чорноморська перлина" (із 45542 тис. грн до 301864 тис. грн); 01.21, ПрАТ "Украгро", Одеська обл. (із 3707 тис. грн до 7552 тис. грн); СПРАТ "Охоче" (із 4317 тис. грн до 18543 тис. грн); СПРАТ ім. Шевченка (із 3530 тис. грн до 99865 тис. грн); 01.11, ПрАТ "Кремінь", Чернігівська обл. (із 21960 тис. грн до 147063 тис. грн); ПрАТ "Агрокомбінат "Слобожанський" (із -22662 тис. грн до 191496 тис. грн).

Одночасне виконання трьох нормативів ліквідності і концентрації власного капіталу, наявність додатної суми робочого капіталу притаманне таким підприємствам (яким відповідає така середня оцінка фінансової стійкості): ПрАТ "Олексіївське" (1,9); ПрАТ "Миколаївське" (2,3); 01.11, ПрАТ "Україна", Миколаївська обл. (1,9); 01.11, ПрАТ "Добробут", Миколаївська обл. (2,5); ПрАТ "Обрій" (1,0); 01.11, ПАТ "Моспанівське", Харківська обл. (1,7); 01.11, ПрАТ АФ "Іржавецька", Чернігівська обл. (3,5).

Оборотність капіталу коливається від 0 до 1,81 оборотів на рік. Найвищу оборотність (більше 1,2) мають ПАТ "СП "Турбівське" (1,4) і СПРАТ "Охоче" (1,81) — середня оцінка фінансової стійкості становить відповідно 3,46

і 3,26. Оборотно́ість капіталу в інтервалі 0,6—1,2 оборотів га рік мають 9 підприємств, проте середня оцінка типу їх фінансової стійкості коливається в інтервалі [36; 46], за виключенням ПрАТ "Добробут".

Середня рентабельність власного капіталу за 2009—2018 рр. досліджуваних суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки знаходиться в інтервалі [-35,2%; 23,9%]. Показники більше 20% мають 6 підприємств: ПАТ "Моспанівське" (23,93%), СПРАТ ім. Шевченка (23,36%), ПАТ "СП "Надія Нова" (21,54%), 01.50, СПАТ "Україна", Одеська обл. (20,8%), ПрАТ "Миколаївське" (15,66%), ПрАТ "СФ "Агротон" (15,36%). Середню рентабельність від 5% до 10% мають 10 підприємств (24,4%).

Завершальним етапом управління ризиками втрати фінансового потенціалу є їх контроль, який здійснюється такими способами: уникнення (припинення здійснення відповідних операцій чи відносин), зменшення, мінімізація, обмеження, локалізація, диверсифікація (розсіювання з метою уникнення надмірної концентрації), поділ ризику, хеджування (компенсація збитків від об'єкта хеджування за рахунок прибутку від інструменту хеджування, які виникають за одних і тих самих умов чи подій). Інструментами зниження (пом'якшення) ризиків є: розробка ефективних профілактичних дій щодо їх виникнення; створення резервних (страхових) запасів; зовнішнє страхування; отримання законодавчих гарантій захисту від окремих видів ризиків; інші форми страхування ризиків [10, с. 17]. Для мінімізації втрат від настання ризиків є необхідність в розробці системи ефективного ресурсозабезпечення сільськогосподарських підприємств на підставі оцінки впливу ризиків на ресурси підприємства.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Ідентифікація джерел втрати стратегічного фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки дозволила встановити, що найбільші загрози мають: низька ділова активність, пов'язана з виробництвом і реалізацією сільськогосподарської, від'ємна рентабельність і повільна оборотність капіталу, стан і структура майна (високий знос основних засобів, брак високоліквідних активів і активів, що повільно реалізуються). Менші ризики несуть у собі фактори, пов'язані з формуванням капіталу, проте небезпечними є: втрата власного капіталу через отримані збитки і на-

копичення від'ємних фінансових результатів у 1 розділі пасиву балансу, значна залежність від довгострокових зобов'язань, недостатня забезпеченість власним оборотним капіталом.

Переважає більшість досліджених підприємств має передкризовий та кризовий фінансовий стан. Його показники визначаються також галузевою приналежністю суб'єктів господарювання: у кращому стані знадяться ті, що здійснюють діяльність у сфері рослинництва і змішаного сільського господарства, у гіршому — тваринницькі і рибницькі підприємства. Обґрунтування заходів із нейтралізації ризиків втрати фінансового потенціалу потребує реалізації індивідуального підходу до їх виявлення, оцінки, моніторингу, складання карти ризиків, впровадження ресурсозберігаючих технологій виробництва, інноваційного оновлення виробничого потенціалу, застосування методів диверсифікації і страхування.

Метою подальших досліджень є фінансова діагностика стратегічного потенціалу зростання вартості суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки.

Література:

1. Карташов С.В. "Ризик-менеджмент" як якісно перетворюючий процес в економіці підприємства. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2016. № 3 (1). С. 104—110.
2. Портна О.В. Архітектура сукупного фінансового потенціалу України: позитивні синергетичні ефекти та сукупні ризики. Проблеми економіки. 2017. № 1. С. 122—127.
3. Карташов С.В. Комплексна діагностика "ризик-менеджменту" на підприємствах. Вісник соціально-економічних досліджень. 2015. Вип. 3. С. 96—102.
4. Корсун Т.В. Систематизація ризиків та проблеми їх страхування як засоби управління фінансовою безпекою потенційно небезпечних об'єктів. Наукові праці НДФІ. 2010. Вип. 2. С. 112—119.
5. Картузов Є.П. Вплив ризиків і загроз на стан фінансової безпеки підприємств. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 9. С. 115—124.
6. Стецюк П.А., Гудзь О.Є. Концептуальні основи управління ризикозахищеністю підприємства. Економіка АПК. 2014. № 11. С. 61—68.
7. Герасименко О.М. Побудова карти ризиків як метод управління ризиками в компанії. Формування ринкових відносин в Україні. 2013. № 6. С. 191—198.
8. Артищук І.В. Підходи до побудови карти ризиків на основі врахування впливу базових

факторів на діяльність торговельного підприємства. Торгівля, комерція, підприємництво. 2011. Вип. 13. С. 101—106.

9. Мохор В., Бакалинський О., Цуркан В. Представлення оцінок ризиків інформаційної безпеки картою ризиків. Information Technology and Security. 2018. Vol. 6, Iss. 2. С. 94—104.

10. Стецюк П.А. Управління ризиками фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2017. № 3. С. 13—19.

References:

1. Kartashov, S. V. (2016), "Risk management as a qualitatively transforming process in the economy of the enterprise", *Problemy i perspektivy rozvytku pidpriemnytstva*, vol. 3 (1), pp. 104—110.
 2. Portna, O. V. (2016), "Architecture of Ukraine's Aggregate Financial Potential: Positive Synergistic Effects and Aggregate Risks", *Problemy ekonomiky*, vol. 1, pp. 122—127.
 3. Kartashov, S. V. (2015), "Comprehensive diagnostics of "risk management" at enterprises", *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, vol. 3, pp. 96—102.
 4. Korsun, T. V. (2010), "Systematization of risks and problems of their insurance as a means of managing the financial security of potentially dangerous objects", *Naukovi pratsi NDFI*, vol. 2, pp. 112—119.
 5. Kartuzov, Ye. P. (2012), "Impact of risks and threats on the financial security of enterprises", *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 9, pp. 115—124.
 6. Stetsiuk, P. A. and Hudz O. Ye. (2014), "Conceptual bases of enterprise risk management", *Ekonomika APK*, vol. 11, pp. 61—68.
 7. Herasymenko, O. M. (2013), "Building a risk map as a method of risk management in a company", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 6, pp. 191—198.
 8. Artyshchuk, I. V. (2011), "Approaches to building a risk map based on the impact of underlying factors on the trading enterprise", *Torhivlia, komertsii, pidpriemnytstvo*, vol. 13, pp. 101—106.
 9. Mokhor, V. Bakalynskiy, O. and Tsurkan, V. (2018), "Presentation of information security risk assessments by risk card", *Information Technology and Security*, vol. 6, no. 2, pp. 94—104.
 10. Stetsiuk, P. A. (2017), "Management of risks of financing of innovative-investment activity of the enterprises", *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, vol. 3, pp. 13—19.
- Стаття надійшла до редакції 07. 04. 2020 р.*